

mpc
METODICKO-PEDAGOGICKÉ CENTRUM

M VZDELÁVANÍM
PEDAGOGICKÝCH ZAMESTNANCOV
K INKLÚZII MARGINALIZOVANÝCH
RÓMSKYCH KOMUNÍT

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

Kód ITMS: 26130130051

číslo zmluvy: OPV/24/2011

Metodicko – pedagogické centrum

Národný projekt

VZDELÁVANÍM PEDAGOGICKÝCH ZAMESTNANCOV K INKLÚZII MARGINALIZOVANÝCH RÓMSKYCH KOMUNÍT

Katarína Nikmonová

HRAVÁ SLOVENČINA I.

2014

Vydavateľ: Metodicko-pedagogické centrum,
Ševčenkova 11, 850 01
Bratislava

Autor UZ: <Mgr. Katarína Nikmonová>
Kontakt na autora UZ: <Základná škola Sama
Tomášika s materskou školou
Lubeník,
skola@zslubenik.edu.sk>

Názov: <**Hravá slovenčina** >
Rok vytvorenia: <2014>
**Oponentský posudok
vypracoval:** PaedDr. Vladimír Gažúr
ISBN 978-80-565-0841-1

Tento učebný zdroj bol vytvorený z prostriedkov projektu Vzdelávaním pedagogických zamestnancov k inklúzii marginalizovaných rómskych komunit. Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov Európskej únie.

Text neprešiel štylistickou ani grafickou úpravou.

Obsah

1. Správne znenie textov	5
2. Hry a súťaže na tvorenie a vyhľadávanie slov	9
3. Hry a súťaže na tvorenie viet	19

Úvod

Vo výchovno–vzdelávacom procese hry vždy zaujímali v širokej škále metód významné postavenie. Už Ján Amos Komenský zdôrazňoval, že hra je najlepším výchovným prostriedkom, ale nesmie byť samoúčelná, musí mať výchovný cieľ.

Hry obľubujú deti, mládež i dospelí a sú formy akejsi spoločenskej činnosti, pri ktorých zúčastnení dokážu relaxovať i vzdelávať sa. Hry v jazykovej praxi pomáhajú nielen osvojiť, zdokonaľovať a fixovať vedomosti žiakov, ale ich aj aplikovať v bežnej praxi. Hry sú aj dobrý sebahodnotiaci činiteľ pre učiteľa, pretože nimi môže zistiť, čo sa žiaci naučili. Dokonca mu uľahčujú aj hodnotenie.

Hry pomáhajú zvyšovať pohotovosť pri riešení úloh, rozvíjajú logické myslenie, predstavivosť. Žiaci pri nich koncentrujú svoje sily a schopnosti na vykonanie úlohy.

Jazykové hry za pomoci techniky sa dajú realizovať priamo na vyučovaní i v záujmových útvaroch. Vytvárame nimi primerane kladný vzťah k predmetu slovenský jazyk a literatúra.

1 Správne znenie textov

1.1 Pokazený písací stroj

Na písacom stroji sú pokazené klávesničky so všetkými samohláskami. Nedajú sa napísať, preto ich v texte treba doplniť. Žiakom dáme lístky s takto napísaným rovnakým textom a oni ho majú v čo najkratšom čase správne doplniť. Táto hra je vhodným prostriedkom na upevňovanie pravopisných vedomostí a na vizuálnu predstavu slovných tvarov.

Sl.ž.l k.ň s. z.l.n.. hr.v.. u krčm.r. M.cn. b.l n. p.č.d.v.n., s.m .t.h.l v.z.sk. n.l.ž.n. pln.m. s.dm..
G.zd. h. n.kd. k v.d. n.epr.p.st.l .n. k j.rč.k., .n. k st.dn.čk., b. .n. l.n k ml.k.. N.kd. h. .n. z v.dr.
n.n.p.j.l. K.ň chr.d.l a ch.d.l a ch.d.l, .č. m.l č.r.z sm.tn.jš.e. Krčm.r p.h.l.k M.t.š s. .ž n.m.h.l
d.v.ť n. t. tr.p.n.e.

Správne znenie textu:

Slúžil kôň so zelenou hrivou u krčmára. Mocný bol na počudovanie, sám utiahol vozisko naložené plnými sudmi. Gazda ho nikdy k vode nepripustil ani k jarčeku, ani k studničke, ba ani len k mláke. Nikdy ho ani z vedra nenapojil. Kôň chradol a chudol a chudol, oči mal čoraz smutnejšie. Krčmárok paholok Matúš sa už nemohol dívať na to trápenie.

S.d.m pr. p.s.c.m str.j., j. l.tn. n.c. M.m .tv.r.n. .kn. a kl.pk.m. .j dr.hé okn. j. .tv.r.n. – v.d' j.
l.tn. n.c. . pr. ň.m sp. .l'g.. P. n.d'.l.k.j tr.t. .d. n.čn. r.chl.k. R.šň.v.d.č z.hv.zd. . sp.mal.. Pr.
.kn.ch c.lk.m p.m.l.čk. .d.c.h. n.čn.h. r.chl.k. st.j. c.st.j.c., .kn. m.j. sp.st.n. – v.d' j. l.tn. n.c.

A .k. s. t. l.n c.st.j.ci! S.m. r.zpr.vk.v.. Č.rv.n. č..p.čk.. G.l.v.r. Sn.h.le.k.. B.dk.č.k . D.bk.č.k.
Sl.v.m, sam. star. zn.m. z kr.sn.ch r.zpr.vk.v.ch kn.h. . p.č.v.j. kl.pk.n.. m.jh. p.s.c..h. str.j.
. r.zpr.v.j. s..

Správne znenie textu:

Sedím pri písacom stroji, je letná noc. Mám otvorené okno a klepkám. Aj druhé okno je otvorené – veď je letná noc. A pri ňom spí Oľga. Po neďalekej trati ide nočný rýchlik. Rušňovodič zahvízda a spomalí. Pri oknách celkom pomaličky idúceho nočného rýchlika stoja cestujúci, okná majú spustené – veď je letná noc. A akí sú to len cestujúci! Samí rozprávkoví. Červená čiapočka. Gulliver. Snehulienka. Budkáčik a Dubkáčik. Slovom, samí starí známi z krásnych rozprávkových kníh. A počúvajú klepkanie môjho písacieho stroja a rozprávajú sa.

1.2 Tlačiarenské škriatky

Pri písaní každého slova musíme pozorne sledovať, či sme správne napísali poradie všetkých písmen v ňom, či sme niektoré nevynechali, alebo nepotrebné nepridali. Po napísaní každej úlohy si zvykneme skontrolovať celý text, aby nevznikli chybné a niekedy aj kuriózne vety. Ak sa takáto chyba objaví v tlači, hovoríme, že vznikol tlačiarenský škriatok. Občas sa dostane do novín, časopisov i knižných textov. Všimnime si, ako jedno zamenené, vynechané alebo pridané písmeno môže zmeniť význam celej vety.

Príklady:

Choroba ju tak zničila, že ju noty ledva niesli. Páperové oblaky sú predzvestou blížiacej sa tlakovej nože. Ohýbaj ma manko, pokiaľ som ja Janko. Niektoré vírusy ničia v tele práve tie bunky, ktorých poslaním je chrániť nás pred pôvodcami injekcií. V Nitrianskom okrese sa nachádzajú Zlaté Mravce.

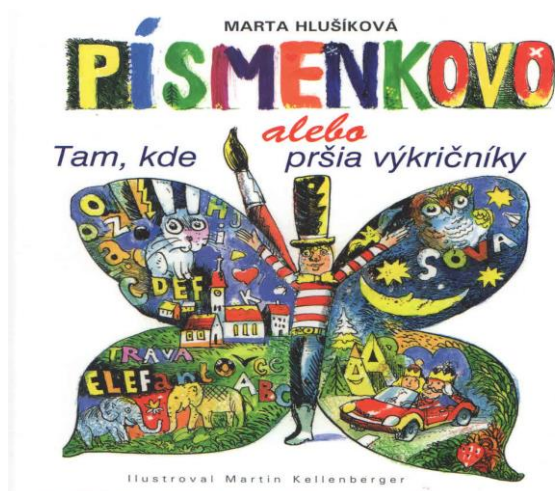
Úloha: Vymyslíte slovné spojenia a vytvorte čo najvtipnejšie vety:

Príklady:

vyhoveli žiadosti – vyhoreli žiadosti, po celej dĺžke – po celej dlážke, čestný člen – cestný člen, búrkové oblaky – búrkové otlaky, správa v novinách – spáva v novinách, triasli sa mu kolená – triasli sa mu polená, hlavný rozhodca – hladný rozhodca, hlavný hrdina – hladný hrdina, malý piatok – malý piatok, zahrať loptu do autu – zahrať loptu do auta, ranná rosa – ranná kosa, uviazať šatku – uviazať latku,

Na uvedených príkladoch sme sa presvedčili, že je nevyhnutné písať každé slovo pozorne a uvedomene. Tak sa môžeme vyhnúť gramatickým a štylistickým chybám.

Hru žiakov s touto tematikou zacielime na tvorbu humorných viet s tlačiarenskými škriatkami v texte. Na tabuľu napíšeme slová (slová, slovné spojenia), ktoré žiaci použijú pri zostavovaní čo najvtipnejších viet.

1.3 Výstup po schodoch

Hry sa zúčastňujú dvaja žiaci. Ich základné postavenie je zakreslené na spodnej časti pyramídy. Za každú správnu odpoveď súťažiaci postupuje o jeden schodík vyššie, čo pomocník učiteľa zakresľuje do pyramídy na tabuli pomocou figúrok. Na otázky odpovedajú vždy striedavo. Ak niektorý z nich rozmýšľa dlhšie ako 5 sekúnd, odpovedá jeho spoluhráč – súper. Keď sa ktorýkoľvek z nich dostane na vrchol pyramídy a súťaž ešte pokračuje otázkami, kreslí pomocník figúrky opäť odspodu, takže na jednom schodíku môžu stáť aj 2-3 figúrky. Jednoduchšie je zaznamenávať namiesto figúriek zvislé čiary pre každého hráča inou farbou. Po každej odpovedi podľa záznamu figúrok či čiarok vidíme, aký má jednotlivý hráč bodový zisk.

Čas zadávania otázok sleduje časomerač a ohlasuje ukončenie kladenia otázok. Pred zadaním úloh oboznámime súťažiacich s ich náplňou (napr: v 1. kole budete tvoriť podstatné mená s nezhodnými prívlastkami) a odpovede musia nasledovať do 5 sekúnd od polozenia každej otázky.

Príklady úloh:

1. V priebehu 1 minúty budete striedavo uvádzať abstraktné podstatné mená: *radosť, láska, vedomosti, súlad, myšlienky, ťažoba, súdržnosť, nádej, skromnosť, túžba, súcitiť,...*
2. Vymenujte 15 pomnožných podstatných mien: *okuliare, sane, bradlá, nohavice, rifle, Košice, Bánovce,...*
3. K daným podstatným menám utvorte 5 zhodných prívlastkov:
pes – neposlušný, prítulný, krotký, uviazaný, zdivočený,...
koláč – chutný, kysnutý, tvarohový, nedopečený,...
kniha – nová, zaujímavá, vzácna, vynikajúca,...
mesto – malé, hlavné, rodné, tiché, ...
4. V priebehu jednej minúty uvádzajte podstatné mená s nezhodnými prívlastkami: *cesta lesom, zväzok kľúčov, kytica kvetov, Ulica mieru, list rodičom, zemiaky na kyslo, ...*
5. V časovom limite 1 minúty uvádzajte prídavné mená, ktoré sa skloňujú podľa vzoru *pekný: vytrvalý, silný, bohatý, malý, veľký, vysoký, neslýchaný,...*
6. Z daných podstatných mien uvádzajte prívlastňovacie prídavné mená:
brat – bratov, bratova, bratovo, bratove,...

Ol'ga – Ol'gin, Ol'gina, Ol'gino, Ol'gine, Ol'gini,...

letkyňa – letkynin, letkynina, letkynine, letkynino

učiteľka – učiteľkina, učiteľkin, učiteľkine, učiteľkino

7. Určujte nominatív uvádzaných osobných zámen: *odo mňa (ja), mi (ja), k tebe (ty), ti (ty), so mnou (ja), s ňou (ja), s ňou (ona), o nich(oni, ony), mu (on), ho (on), ju (ona), o nás(my),*
8. Z daných prídavných mien utvárajte príslovky spôsobu: *milý – milo, priateľský – priateľsky, slovenský – slovensky, pekný – pekne, zaujímavý – zaujímavo,...*

2 Hry a súťaže na tvorenie a vyhľadávanie slov

Tvorenie slov na určený počet slabík

Učiteľ stanoví súťažiacim samohlásku, ktorú musí obsahovať každé utvorené slovo. Najprv sa tvoria slová s jednou, potom s dvoma, tromi, štyrmi stanovenými hláskami. Utvorené slová

nemusia mať iba toľko slabík, koľko je stanovených samohlások, môžu mať i viac, ale ostatné slabiky musia mať iné samohlásky. Slová sa môžu tvoriť vo všetkých slovných druhoch.

Príklady:

Utvorte 2 -3 - 4 slová, z ktorých každé musí obsahovať iba jednu samohlásku a – á.

1. *družstvo: ona, stan, masť*
2. *družstvo: kniha, hrá, mám*
3. *družstvo: varí, mať, suma*

Utvorte 2 -3 - 4 slová, z ktorých každé musí obsahovať iba dve samohlásky a – á.

1. *družstvo: kabát, mačka, lampa,...*
2. *družstvo: správa, bába bábika,...*
3. *družstvo: naša, pýtala, opacha,...*

Príklady na 3 samohlásky a – á (*gramatika, námraza, Maďarka, saláma, prababka,...*), na 4 samohlásky a – á (*namalovaná, zasadala, zajakávať, Kanadanka,...*)

Príklady môžu tvoriť aj na samohlásky e – é, i – í.

Vyhľadávanie slov s danou začiatočnou skupinou hlások

Učiteľ stanoví začiatočnú slabiku, ktorou sa majú začínať všetky hľadané slová. V určenom časovom limite žiaci hľadajú slová v slovníkovej časti Príručky slovenského pravopisu, Krátkeho slovníka slovenského jazyka a zapisujú ich. Hodnotí sa najväčší počet vyhľadaných a zapísaných slov.

Príklady na dané skupiny hlások:

la: laborant, labrador, labuť, lačný,...

me: medzera, med, medaila, meniny,...

ni: nijaký, nikde, ničiteľ, nikdy,...

pol: polystyrén, polovica, polka, polátať, ...

pre: preberať, prebijať, predizba, prehánka, ...

tra: traktor, traťový, tráva, tradícia,...

zá: záľuba, záhuba, zájst', zákon, záplata,...

zna: značiť, značka, znak, znalec,...

ža: žaba, žalm, žalospev, žalúdok, ...

ži: žihľava, žiť, život, žiletka, životopis,...

Tvorenie slov z daného slova presúvaním – prešmykovaním

Učiteľ napíše na tabuľu 15 – 20 slov, z ktorých majú žiaci presúvaním hlások vytvárať nové slová. Sú to vlastne prešmyčky, ktoré podporujú pozornosť a na základe vizuálneho sledovania tvaru slova podnecujú kombinatoriku. Táto činnosť pozitívne vplýva na rozvoj slovnej zásoby. Pri tvorbe nových slov je tolerancia presunu, pridávania alebo uberania diakritických znamienok.

Príklady prešmykovania:

Akt – tak – kat; batohy – bohatý; breza – zebra; cibuľa – Lubica; činohra – ohranič – hra o nič; darca – radca; drevo – vedro; skáče – česák – česká; eben – nebe; lepíte – epitel; hárok – Horák; huta – tuha – tuhá; chata – achát; chl p – plch; interval – netrvali; íver – verí; jedľa – je ľad; jeseň – nesej; kamarát – ráta – mak; kalit’ – kliat’; láska – skala; líška – kašli – kališ; malta – tlama; Miláno – lamino – nalomí – no milá; nádej – na jed – nedaj; okraj – jarok – Jarko; osika – kosia; prenos – nepros; pekár, repka; ropucha – porucha; rival – varil; sekáč – česák – skáče; tenor – norte - roňte; sonet – notes – noste; škola – lokša; šepot – poteš – oštep; talár – rátal – táral; tvorte – trovte – tetrov; účet – tečú; únia – a inú; úraz – azúr; zápor – zopár; zmena – zemná; zásada – zadá sa – dá zasa; želat’ – ležať; bežná – ženba,...

Tvorenie nových slov so zmenou jedného písmena v danom slove

Hra sa môže realizovať ústne i písomne – učiteľ číta pripravené slová alebo ich píše na tabuľu a žiaci k im hovoria alebo píšú nové vytvorené slová. Zameniť môžu iba jednu jedinú hlásku v slove.

Hra na základe auditívnych či vizuálnych vnemov utvára u žiakov asociácie predstáv, čo podnecuje tvorbu podobných zvukových alebo grafických útvarov, teda zvyšuje slovnú zásobu.

Príklady úloh a riešení

1. Vymeň 1. Hlásku v slove za inú tak, aby vzniklo nové slovo.

Lak – mak – ľak – tak,...; Katka – matka – latka – šatka,...; pára – sára – kára – tára,...; dám – lám – rám - mám,...; beda – leda – teda – veda; meč – peč – reč; rada – sada – vada; hotel – botel – motel; para – fara,...; ložný – kožný – nožný – možný; muky – ruky – tuky,...; ladiš – vadiš – sadiš,...; meter – Peter,..; kvet – svet,..; most – post;

2. Vymeň druhú hlásku v slove za inú, aby vzniklo nové slovo.

Mala – mula; klas – kras – kvas; pečat' – počat' – pučat'; odriet' – opriet' – otriet'; sad – sed – srd; vak – vek – vlk; vlak – vrak; sám – sem – som; vada – veda – voda; udica – ulica; sama – suma; pichat' – prchat'; varit' – verit'; obraz – odraz; sen – syn; hodia – hrdina; ...

3. Vymeň tretiu hlásku v slove za inú, aby vzniklo iné slovo

Mačka – matka – maska; zaliat' – zasiat'; nos – noc; vlak – vlek; never – neter; nalej – nasej – našej – navej; ruda – ruka – ruža; vodiť – vozit' – volit'; kopy – kosy – kozy – koly; sed – sed' – sej – sen – sem – sek – set; nočný – nožný – nosný; mreže – mrože; pečie – perie; veľa – veta – veža; plat – plot; kľáč – kľúč; hoľa – hora; kopol – kotel;...

4. Vymeň štvrtú hlásku v slove za inú, aby vzniklo iné slovo

dožať – dožiť – dožuť; hlady – hlasy; obal – obar; hroši – hrozí; klub – klus; počat' – počuť; vedno – vedro; vodák – vodík; viesť – viezť; riava – riasa; vedno – vedro; vozí – vozy; vodák – vodík; vlek – vleč – vlez; strihať – strúhať; strana – struna; prúd – prút; opona – opora; včela – včera, dreň – drep – dres – drez; včera – včela; dráha – dráma; plel – ples – pleť; plán – pláň – plát – pláž; sprava – správa;

5. Vymeň piatu hlásku v slove za inú, aby vzniklo iné slovo

odpoj – odpor; odral – odraz; oblepi – obletí; načas – načat'; podpera – podpora; streda – strela; tíšina – tíšila; zošit' – zošiť; poradiť – porazit' – poraniť; magnát – magnet; naletí – nalepi; dohoda – dohola – dohora; dovol' – dovoz; cesta – cesto; hodina – hodila; horák – horár; koleno – koleso; obrady – obraty – obrazy – obrany;

6. Vymeň šiestu hlásku v slove za inú, aby vzniklo iné slovo

pečiatka - pečiarka; ostroh – ostrov; osvietiť – osviežiť; rozváľa – rozváža – rozváňa; rozvadiť – rozvaliť – rozvariť; rozmeň – rozmer; podnos – podnož; primán – primár – primáš – primát; rozvod – rozvoz – rozvoj; rozlepi – rozletí; lampár – lampáš; obliehať – obliekať – obliekať - oblietať; pokroč – pokrok;...

Tvorenie slov, v ktorých sa nachádza zhuk spoluhlások (podľa abecedy)

a) Zhuk troch spoluhlások

antarkticky, bzdocha, centrum, čínština, dlho, exkluzívne, folklór, gľgať, hmla, chrbát, iskra, jastrab, kľbik, lyžiarsky, mrviť, náplň, odznak, plno, robotníctvo, slza, trvalý, održať, vrčať, zamestnať, žltok,...

b) Zhuk štyroch spoluhlások

alpský, bárske, člnkár, družstvo, hrčka, chrbtica, jedenástkrát, klbko, lektorstvo, mužstvo, naštrbiť, odstrel, plnší, roztržitý, sprcha, Štrba, trojstranný, uklázať, vlnka, zdržať, žgrloš,...

c) Zhuk piatich spoluhlások

brzdna, maškrtný, odtrhnúť, podhľadina, podvrtnúť, rozmrznuť, strhnúť, sprchnúť, škvrkať, štvrtok, tlstne, vtrhnúť, vrzgnúť, vrstva, zhrknuť sa, zhltnúť, zvrtnúť, žblnkať,...

d) Zhuk šiestich spoluhlások

dvojštvrtový, rozžblnkať, rozvrstvenie, stltnúť, strmhlav, Štrbské pleso, štvrtá hodina, štvrtok, štrngnúť, škvrnka, trojštvrtový, žblknúť

e) Zhuk siedmich spoluhlások

dvanásťštvrtový, rozžblknúť, šestštvrtový

Tvorenie slov len zo samých spoluhlások

mlč, mrk, mrv, plch, plst', plť, prst, prť, sklz, skrč, slz, slršť, smrt', spln, splň, srd, srst', stlct', stlm, stlp, strč, strp, šklb, škrť, škrt, šplh, štrk, štrng, štvrt', tlct', tlk, tlč, tlm, trň, trs, vlk, vrč, vrh, vrch, vrt, vrzg, vtlct', zdrv, zdrž, zhrb, zhrč, zmrv, žblnk, žlč, žrd', crn, dlh, frk, frnk, glg, hlt, hm, hr-hr', br', brnk, hrb, hrst', chrt, kľb, klk, krb, krč, krk, krst, krt, krv

Tvorenie slov s rovnakým znením, tvarom i významom odpredu i odzadu

Súťaž pri tvorbe týchto slov evokuje rýchlu a pohotovú orientáciu žiakov v ich slovnej zásobe a cibí ich myseľ, predstavivosť i pamäť. Aj v tejto hre treba tolerovať presuny diakritických znamienok v jednotlivých slabikách.

kajak, klk, lákal, letel, máčam, mám, mátam, mávam, oco, o čo, ojojó, oko, Oto, pochop, pokop, potop, radar, ťahať, tápať, tárať, zákaz, zaraz, Anna, jaj, jej, joj, juj, jejej, jejej, kolok, korok, krk, kuk, kukuk, ...

Tvorenie slov s rozdielnym znením, tvarom i významom odpredu i odzadu

cep – pec, čin – nič, horár – rároh, jar – raj, jas – saj, lišaj – jašil, jeseň – nesej, kabát – tabak, kam – mak, koks – skok, kapať – Ťapák, lep – peľ, Libor – robil, Matej – je tam, mor ho – ohrom, nes – sen, no – on, nov – von, novina – ani von, otup – puto, pokaz – zakop – zákop, piš – šíp, rámus – sumár, rev – ver, rys – syr, sol’ – los – lós, tuk – kút, ťuk – kuť, atóm – motá, ak tam – matka, a cibuľa – a Ľubica, barok – koráb, málo – olám, mu – um,...

Tvorenie nových slov z písmen daného slova

Pri tvorbe nových slov žiak môže používať len tie písmená a v takom počte, koľko ich obsahuje dané slovo. Pripúšťa sa vkladanie alebo odsúvanie dĺžňov, mäkčeňov a vokáňov. Hra rozvíja slovnú zásobu, pohotovosť, podporuje vizuálnu predstavu o tvare slov a upevňuje pravopisné vedomosti.

Dané slovo: literatúra

Ultra, utierať, utieral. Túra, túliť, túlať, teta, tárali, rútil, rúra, rátali, Atila, ale, ár,...

Tvorenie nových slov zo základu slova

Učiteľ povie základ slova a žiaci majú v určenom čase nájsť čo najviac príbuzných slov.

Napr.: stav – stavba, stavať, vystavať, výstavba

medveď – med, dve, dvere, medový

Potom určia gramatické kategórie a môžu použiť slová pri tvorbe príbehu, opisu alebo v inom slohovom útvare.

Tvorenie slov reťazovkou

Hrou sa tvorí celá reťaz slov tak, že každé nasledujúce oko reťaze sa tvorí z poslednej slabiky, prípadne z posledného jedného, dvoch, troch alebo štyroch písmen predchádzajúceho slova. Táto hra rozvíja myslenie a pohotovosť pri tvorení nových slov.

Hru môžeme uskutočniť niekoľkými variantmi:

- a) Tvoríť len podstatné mená
- b) Tvoríť podstatné mená a prídavné mená
- c) Tvoríť akékoľvek slovné druhy
- d) Tvoríť len slová, ktoré súvisia s niektorou zložkou predmetu

Ad a) beh, hlad, ladič, číslo, slovo, voda,...

Ad b) haluška škaredá, dáždňik, kupec, citrón, nos, slabý, bývanie,...

Ad c) každý, dýcha, chalupa, pasie, sieň, niekto, ktorýsi, sita, Torysa,...

Ad d) Diskusia, administratívny štýl, štylistika, ...

Tvorenie slov výpustkou

Učiteľ rozdá žiakom (družstvám) kartičky s napísanými dvadsiatimi slovami, z ktorých majú utvoriť nové slová tak, že z pôvodného slova vypustia jedno písmeno. Novovytvorené slová musia mať správny lexikálny význam, napr.: kameň – kmeň, hora – hra,...

Žiaci začnú pracovať na daný časový signál. Ktoré družstvo prvé ohlásí ukončenie úlohy, vyzve ostatné na zastavenie práce. Poradie súťažiacich sa určí podľa počtu utvorených slov.

Príklady:

členok – člnok, člen – čln, deva – dva, divoch – dvoch, dueto – duto, erár – éra, email – Emil, afekt – akt, aplauz – plaz, ajhľa – hľa, betón – tón, bájka – báj, citrón – trón, cesto – eso, cupot – pot, drvina – vina, dohra – hra, gesto – eso, gitara – tára, evokovať – okovať, elipsa – lipa, esej – ej, fazóna – zóna, fókus – kus, chalupa – lupa, charta – chrt, chaos – os, kométa – kóma, motorka – morka, motúz – túz, selekcia – sekcia, skryť – ryt', uhorka – uhor, údaj – úd – aj, vrchný – vrch, žrebec – žreb, Ženeva – žena, aukcia – akcia, akosť – kosť, barak – brak, barok – brok - bok, básnik – baník, cmar – cár, vežiak – žiak, vášeň – váš, zápalka – zápal, záškrt – škrt, zvučka – zvuj, žiletka – žilka,

Postupné výpustky

Úlohou tejto hry je vyhľadávať slová, z ktorých spredu vypúšťame po jednej hláske tak, aby aj zostávajúca časť slova mala svoj lexikálny význam. Každé takto vzniknuté slovo má súťažiaci objasniť zo sémantického (významového) hľadiska, či je to obyčajné slovo, značkové slovo, značka, značka chemických prvkov, mier, hmotností, štátna poznávací značka ap.

Táto hra rozvíja elementárne vedomosti žiakov o hláskovej a tvarovej stavbe slov, o ich tvorení a význame.

Príklady:

Novina – ovíňa - vina – iná – na – a (nota, spojka)

Zmohli – mohli – ohli – hli – Li (lítium) – i

Vzišla – zišla – išla – šla – La (lantán) – a

Stroje – troje – roje – oje – je – e (nota)

Ospalá – spala – páľa – Ala – la (popevok), a (začiatok abecedy)

Oslava – sláva – láva – Ava (čistiaci prášok) – VA (voltampér) – a (samohláska)

Odevy – devy – Evy – vy (zámeno) – Y (ytrium, smohláska,...)

Plesá – lesa – esá – sa (zvrtné zámeno) – a

Čisto – isto – sto – to – O (kyslík)

Opera – pera – éra – RA (ŠPZ) – Ra (rádium) – a

Zvada – vada – ada – da (ruský súhlas) – a

Polej – olej – lej – ej (citoslve) – j (mäkká spoluhláska)

Snaha – nahá – aha (citoslovce) – ha (hektár) – a

Zrada – rada – Ada – da – a

Rumy – umy – my – y

Vlak – la – ak (spojka) – J (draslík)

Tvorenie (vyhľadávanie) slov na daný počet slabík

Hru môžeme uskutočňovať s používaním slovníkov, ale aj na precvičovanie orientácie vlastnej slovnej zásoby. Pri tvorbe mnohoslabičných slov musíme používať rôzne predpony a prípony, pri skloňovaní rôzne pády, pri stupňovaní a časovaní všetky možné stupne a tvary, ktorými získame v slove ďalšie slabiky. Ľahko sa tvoria jednoslabičné slová.

Súťažné slová môžeme dávať viacerými spôsobmi:

1. Tvorit' slová len jedného druhu (len podstatné mená alebo prídavné mená, príp. zámená atď.)
2. Tvorit' všetky slovné druhy podľa ich poradia
3. Tvorit' všetky slovné druhy bez akéhokoľvek poradia

Príklady:

Utvorte čo najviac jednoslabičných slov zo všetkých slovných druhov podľa ich poradia.

1. Podstatné mená *dom, vlk, vlak, zem,...*
2. Prídavné mená *zlý, psí, psov,...*
3. Zámená *ma, ťa, sa, mu, mi,...*
4. Číslovky *raz, dva, tri, päť, sto,...*
5. Slovesá *šiel, chcel, chod', brať, viesť,...*
6. Príslovky *dnu, von, tu, hneď, už,...*

7. Predložky *na, dom pred,...*
8. Spojky *a, aj, i, lež, ba,...*
9. Častice *kiež, nuž, ved', hej*
10. Citoslovčia *jaj, brnk, och, hľa,...*

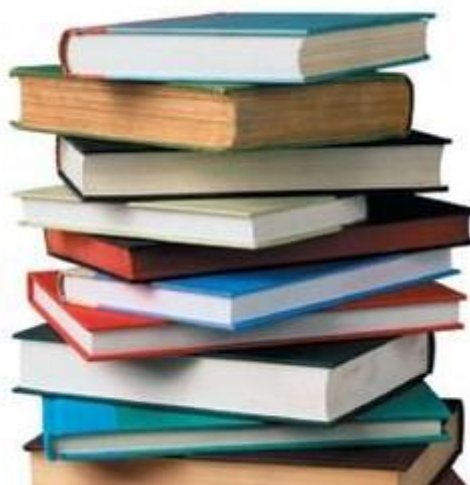
Príklady viacslabičných slov

Šesťslabičné:

desaťminútovka, gestikulácia, inštrumentalista, jedenásťnásobný, kakaovohnedý, neudržateľný, pestrofarebnejší, severozápadný, šesťuholníkový, tovaroznalectvo, udomácnovanie, vegetariánka, zdokonaľovanie, bagatelizovať, helikoptérmi,...

Sedemslabičné.

bledoružovejšími, Juhoameričanka, mnohouholníkový, naolovrantovať, poloautomatický, širokorozchodnými, ...

Cestovateľ s podstatnými menami

Do hry zapojíme tri družstvá (tri rady lavíc). Z každého družstva vyberieme jedného člena, ktorý má na určené písmeno abecedy napísať názov mesta (vlastné podstatné meno) a k nemu uviesť čo najviac vecí (všeobecných podstatných mien) začínajúcich sa na to isté písmeno. Po určitom čase učiteľ zastaví prácu žiakov a títo čítajú svoje zápisy. Víťazí súťažiaci, ktorý mal najviac zápisov úplných slov. Čítanie uvádza touto vetou:

„Prichádzam k vám z *Adamova* a priniesol som vám *ananás, atrament, atlas, album, anténu, auto, akvárium a acylpyrín.*“

Žiak uviedol meno obce (1bod) a 8 vecí (8 bodov). Za odpoveď dostáva on i celé družstvo 9 bodov. Žiaci si môžu pomáhať Krátkym slovníkom slovenského jazyka.

Príklady na niekoľko ďalších písmen:

B: Prichádzam k vám z *Banskej Bystrice* a priniesol som vám *bryndzu, baterky, balvany, brzdy, bubny, bicykel, blatníky a bifteky* (9 podstatných mien = 9 bodov).

C: Prichádzam k vám z *Cinobane* a priniesol som vám *cement, ceruzky, cesnak, citróny, cukor, cukríky* (7 podstatných mien = 7 bodov).

Cestovateľ s podstatnými a prídavnými menami (alebo s podstatnými menami a ich prívlastkami)

Hrá sa podobne ako s podstatnými menami, ibaže každé všeobecné podstatné meno sa uvádza aj s prívlastkom.

Príklad:

F: Prichádzam k vám z *Filakova* a priniesol som vám *fialové figúrky, fínske fixky a fľakaté fľaše.* (7 slov = 7 bodov).

Cestovateľ so slovesami a podstatnými menami (s prísudkami a predmetmi)

Príklady:

H: Navštívil som *Hurbanovo* a zabezpečoval som tam tieto úlohy: *Hľadal som hoblíky, hlásil som sa u hvездárov, hubil som hlodavcov, hromadil som hrozno, hypnotizoval som hudobníkov.* (11 výrazov= 11 bodov)

I: Navštívil som *Ilavu* a zabezpečoval som tam tieto úlohy: *imitoval som Island'anov, inštaloval som inhalátory a importoval som informácie.* (7 výrazov = 7 bodov)

Podstatné meno – prídavné meno – sloveso

Princíp hry je taký istý ako v hre meno – mesto – zvierka – vec, ibaže jej zámer je orientovaný na utvrdzovanie vedomostí o slovných druhoch, na poznávanie významov iných slov, na pohotovú prácu s jazykovou príručkou.

podstatné meno

agát

báseň

cukrík

čiarka

drevo

d'ateľ

prídavné meno

atletický

bujný

cementový

čistý

dutý

d'atelinový

sloveso

atakovať

búchať

cvičiť

časovať

dobiedzať

d'akovať

3 Hry a súťaže na tvorenie viet

Uskutočňujeme ju na princípe hry meno –mesto- zvierá – vec, ibaže na dané písmená majú žiaci tvoriť slová do vety podľa daného záhlavia. Nakoľko tvoria vety, prvé slovo začínajú písať veľkým písmenom a vetu končia bodkou.

<u>prívlastok</u>	<u>podmet</u>	<u>prísudok</u>
<i>Chatrná</i>	<i>chalúpka</i>	<i>chátrala.</i>
<i>Krásny</i>	<i>kvietok</i>	<i>kvitol.</i>
<i>Medovníkové</i>	<i>maškrtky</i>	<i>sa miňajú.</i>

Iná variácia hry – tvorenie vetných členov s akýmkoľvek začiatočným písmenom.

<u>zhodný prívlastok</u>	<u>podmet</u>	<u>menný prísudok</u>
<i>Moji</i>	<i>súrodenci</i>	<i>sa chcú stať lekármi.</i>
<i>Jesenné</i>	<i>listie</i>	<i>je zvädnuté.</i>

<u>zhodný prívlastok</u>	<u>podmet</u>	<u>prísudok</u>	<u>predmet</u>
<i>Tvoji</i>	<i>rodičia</i>	<i>sa rozprávali</i>	<i>s učiteľom.</i>
<i>Jej</i>	<i>sestra</i>	<i>telefonovala</i>	<i>otcovi.</i>

<u>podmet</u>	<u>prísudok</u>	<u>príslovkové určenie</u>	<u>predmet</u>
<i>Dievča</i>	<i>písalo</i>	<i>na stole</i>	<i>úlohu.</i>
<i>Slnko</i>	<i>ožiarilo</i>	<i>po daždi</i>	<i>dedinu.</i>

Lístková hra

Do hry zapojíme dvojice žiakov sediacich v štyroch radoch za sebou. Každá dvojica dostane list papiera a určené poradie. Dvojice číslo jedna (v prvých laviciach) majú napísať do prvého riadka tri podmety. Pretože začínajú vety, píšú ich veľkým začiatočným písmenom. Po napísaní slová zakryjú zložením listu harmonikovým spôsobom a lístok podajú za seba dvojiciam číslo dva. Tie napíšu do druhého riadka tri príslovkové určenia spôsobu. Opäť harmonikovým spôsobom zložia ďalší pásik lístka a podajú ho dvojiciam číslo tri – tie napíšu

tri prísudky, zložením ďalšieho pásika zakryjú, čo napísali, podajú dozadu dvojiciam číslo štyri a tie napíšu tri predmety. Vety ukončia bodkami.

1. Dvojica: 3 podmety
2. Dvojica: 3 príslovkové určenia spôsobu
3. Dvojica: prísudky
4. Dvojica: predmety

Príklad

1. Dvojica:	<i>Lietadlá</i>	<i>Futbalisti</i>	<i>Motocykle</i>
2. Dvojica:	<i>silno</i>	<i>čisto</i>	<i>pekne</i>
3. Dvojica:	<i>kričala</i>	<i>nesieme</i>	<i>volali</i>
4. Dvojica:	<i>s nimi.</i>	<i>tašku.</i>	<i>vojakom.</i>

Keď lístky prejdú všetkými radmi, prečítame a hodnotíme takto zostavené vety, ktoré majú poväčšine smiešny a nelogický zmysel. Avšak aj touto formou si žiaci precvičia a upevnia vedomosti z preberaného učiva.

Tvorenie viet zo slov s rovnakými začiatočnými písmenami

Pri hre používame slovníky. Súťaž podnecuje k pohotovému mysleniu, rozširuje slovnú zásobu žiakov. Možno ju zaradiť i ako prácu vo dvojiciach – jeden hľadá v slovníku slová a druhý ich zapisuje alebo obidvaja hľadajú slová a spoločne tvoria vety. Začiatočné písmená môžu nasledovať podľa abecedy alebo učiteľ určí, na ktoré hlásky sa majú tvoriť vety. Kritériom na určenie poradia družstiev je počet úplných viet a množstvo slov v nich.

Príklady:

Dokonalý detektív dolapil divného dobrodruha. Kamarát kúpil kyticu karafiátov. Moja milá mama mala minulý mesiac meniny. Zjazdári začali zostup zaraz zrána.

Tvorenie viet zo slov s danou začiatočnou slabikou

Učiteľ určí žiakom začiatočné slabiky alebo skupiny hlások, ktorými sa majú začínať slová vety (výnimku tvoria predložky a zvrtné zámeno sa). Pohotové tvorenie napomáha žiakom používanie slovníkov. Stačí, ak súťažiaci vytvoria maximálne šesť viet zo slov na dané slabiky. Tie môžu byť napríklad: be-, ar-, ce-, če-, do-, fo-, cho- a pod.

Príklady:

Bezmenný beloch bezcieľne behal Benátkami. Galantný gajdoš galantne gajdoval na gajdách. Kučeravý kuchár z Košíc sa kúpал na kúpalisku....

Tvorenie viet zo slov s rovnakými samohláskami v slabikách

Učiteľ stanoví samohlásku, ktorá sa musí nachádzať vo všetkých slabikách slov utvorených viet. Na vykonanie úlohy určí vymedzený čas a po jeho uplynutí žiaci odovzdajú papiere s utvorenými vetami. Poradie súťažiacich sa určí podľa počtu utvorených viet. Za každé slovo vety dostane bod.

Vety so samohláskami a – á

Naša Danko rada dáva žrať mačkám hrach. Aj naša malá Hanka ťa má tak rada....Janka sa ťa tak naľakala, až spadla na prah....

Vety so samohláskami e – é

Keď je v lese medveď, vedz hneď, že je zle. Šesť je menej než sedem. V lete jeme veľké červené čerešne...

Vety so samohláskami i – í, y – ý

Cyriľ, ty si Milkin či Mirkin syn? Všimni si, či bičik vždy visí pri pivnici. Chytili tritisíc rýb...

Vety so samohláskami o – ó a dvojhĺaskou ô

Ondro, podpor ho v tom. To ho kopol tvoj kôň? No, to bol rok! Lojzo, choď po to otcovo okno. Tonko, to bol tvoj rožok? Vôkol topoľov bolo mnoho športovcov.

Vety so samohláskami u – ú

Pusť už tú kukučku z rúk. Tu už budujú múr. Lutujú ju. Tu kupujú tú hrubú múku. Utužujú družbu. Kúp tú suchú líku.

Tvorenie viet zo slov s určeným počtom písmen

Hra rozvíja slovnú zásobu, podporuje pohotovosť a logické myslenie pri tvorbe viet. Každé utvorené slovo sa hodnotí bodom.

Vety z 3-písmenových slov: *Áno, bol som tam, ale len sám. Pre ten sen mal môj syn zlú noc.*

Vety z 4-písmenových slov: *Vždy ráno boli naše deti doma. Naša teta rada dáva rady iným.*

Vety z 5-písmenových slov: *Tento vojak kráča stále rezko. Popri našom domku letel biely holub.*

Vety zo 6-písmenových slov: *Otecko pozval svojho suseda oberať ovocie. ...*

Pre zábavu môžeme určiť aj úlohu na tvorenie viet, ktoré sa začínajú jednopísmenkovým slovom a postupne každé ďalšie má o jedno písmeno viac.

Príklad:

A ja som vždy mával radosť z krásnej, umelecky vyšívanej košiel'očky.

Tvorenie viet zo slov utvorených s využitím číslíc

Pri vyslovovaní číslíc si môžeme uvedomiť, že niektoré tvoria súčasť rôznych slov, napríklad: *2rcia* = dvercia, *3kolóra* = trikolóra, *3k* = trik, *3ezvy* = triezvy, *o5* = opäť, *me100* = mesto,...

Čísllice môžeme použiť aj vnútri slov alebo v slede slov vo vete, napr. *u3et'* = utrieť, *d 8 finále* = do semifinále, *100lička* = stolička, *v 7 ohol* = v sede mohol, *na3* = natri, *2re* = dvere, *100dola* = stodola, *100n* = ston, *s5* = späť, *zí 10 i to* = zide sa ti to, *sve3k* = svetrík, ...

Žiakom diktujeme vety, v ktorých majú vyhľadávať slová, ktorých súčasťou sú čísllovky.

Príklady:

Pred oslavami spestrili výklady (spes3li). Postavili tribúny (3búny). Prišlo sem mnoho ľudí (Prišl 8). Petrik (Pe3k)sa ledva (le2) vrátil späť (s5) na triednu (3ednu) schôdzku, lebo mal triašku (3ašku). Oprel sa o stoličku (100ličku). Len v 7 ohol odpočívať (v sede mohol). Natri (na3) aj tie ďalšie dvere (2re). Za stodolou (100dolou) bolo počuť jej ston (100n) a plač. Len si to pekne zober späť (s5), zide sa ti to (zí 10 i to). Zaves si svetrík (sve3k) ku dverám (2rám). Naša triedna (3edne) niesla z pošty riadne (z po4 adne) veľký balík. Počul som, že tú výstavbu cesty máš ty riadiť (má 4 adiť). Na besede mu (be7 u) položili mnohé otázky. Dostal sa do riadnej kaše s ťažkosťami (ka 6 ažkosťami). Aj na vlastnej kose môže (k 8 ôže) prísť k úrazu. Odrazu pribehl 8 (pribehlo sem) malé psiča. Dak som si naostriť (naos3ť) nožnice. Hocikde sa ti (hocik 10 i) môže zle stať. Ledva nás ťahal (le 12 ahal) vo vleku. Vyjadruj sa prosti (pro100). Natri (na3) mu celý chrbát. Údržbári všetky rošty riadne (ro 4 adne) prečistili. Karolov brat je dentista (1 tista). Kto vypije denaturovaný (1 aturovaný) lieh, môže oslepnúť. Pri prešetrovaní sme znova uvádzali naše sťažnosti (na 6 ažnosti).

